

ZPRÁVA O ČINNOSTI ČSSZ ZA OBDOBÍ 1972—1975

Vážené valné shromáždění, vážení hosté, vážené soudružky, vážení soudruzi,

dovolte mi, abych Vám jménem Ústředního výboru Čs. společnosti zeměpisné při ČSAV podal zprávu o činnosti naší Společnosti za období mezi 12. a 13. sjezdem, za funkční období našeho výboru od 4. 7. 1972 do 2. 7. 1975.

Nelze v této zprávě nevzpomenout třiceliletého jubilea velkého vítězství Sovětské armády nad německým fašismem a našeho osvobození, které otevřelo epochu socialistického budování naší vlasti, na němž se členové naší Společnosti podíleli ve školství, vědě i v praxi a řada z nich i v intenzivní politické a veřejné práci. S hrdostí vzpomínáme těch, kteří byli vězněni v koncentračních táborech a těch, kteří v boji a v nacistických mučírňách položili své životy. Jejich památka nás zavazuje k boji proti všem formám fašismu, k boji za mír, ke zvýšenému úsilí budování socialistické a komunistické společnosti na všech úsecích geografické činnosti a k všestranné soudružské spolupráci naší ČSSZ s Geografickými společnostmi socialistických států, k níž zde, na tomto sjezdu jsme položili základy. Tato spolupráce vychází nejen z přátelství našich národů vyplývajícího z proletářského internacionalismu, ale stává se nutností v období narůstající vědeckotechnické revoluce a boje za přiměřené životní prostředí.

Po překonání krizových let 1968/69. se práce tehdejšího výboru zaměřila na formování činnosti Společnosti a na formování názorů vycházejících z usnesení závěrů XIV. sjezdu KSČ, které se staly základem usnesení, které přijal 12. sjezd v Českých Budějovicích a které se staly základem činnosti našeho výboru.

Dovolte mi, abych se v této zprávě především zabýval tím, jak tato usnesení byla plněna a pomínul řadu skutečností, s nimiž se již mohli členové Společnosti v průběhu uplynulých 3 let seznámit v každoročních obsáhlých zprávách o činnosti ÚV ČSSZ a poboček publikovaných ve Sborníku ČSSZ. Tyto zprávy mohou být podkladem k diskusi k této zprávě. Současně zde odkazují zejména v oblasti školské geografie na náš referát „Československá geografie v mezisjezdovém období“, přednesený v první den našeho sjezdu.

Budeme-li sledovat, jak jsme uvedená usnesení plnili, je třeba si uvědomit, že jsou v podstatě dvojího druhu, což vyplývá i ze samotného organizačního řádu naší Společnosti, totiž že Společnost vyvíjí a organizuje jednak bezprostřední vlastní činnost, jednak že je vrcholným orgánem sdružujícím geografů z různých pracovišť, jejichž názory a činnost Společnost ovlivňuje a může koordinovat k jednotnému úsilí, a to jak přímo tak i prostřednictvím svých poboček, komisí a odborných skupin organizovaných jednak při ÚV ČSSZ, jednak při pobočkách.

Můžeme konstatovat, že v podstatě všechna usnesení se plnila, i když míra a intenzita jejich plnění byla různá v závislosti na stavu a možnostech jednotlivých pracovišť a institucí.

V čele spolupráce na integrovaných úkolech výzkumu v rámci socialistických zemí stojí Geografický ústav ČSAV, který je koordinátorem úkolu „RVHP“

a do něhož se zapojila i další pracoviště jako např. katedry geografie pedagogických fakult v Plzni a v Ostravě. Výzkum všech geografických pracovišť se plně zaměřil a zaměřuje nejen na řešení praktických otázek budování a výstavby našeho státu, nýbrž i na řešení praktických a teoretických otázek životního prostředí, vycházejí přitom ze systémového přístupu a studia funkce krajiny. Na výzkum této problematiky pod koordinací GÚ ČSAV a GÚ SAV je dnes zapojena většina geografických pracovišť vysokých škol a do příští pětiletky svým dílčím úkolem vstupuje do řešení tohoto programu státního výzkumu i ČSSZ.

ÚV ČSSZ se snažil udržovat a upevňovat kontakty s těmi Geografickými společnostmi socialistických států, s nimiž existovaly styky z dřívější doby. Byly to zejména Společnosti polská, maďarská a NDR, tyto styky se více méně omezovaly na delegování zástupců ÚV ČSSZ na akce těchto Společností, pokud se našla úhrada takového pobytu na pracovišti delegátů. Schůzka představitelů geografických společností socialistických zemí plánovaná při příležitosti oslav 80. výročí založení ČSSZ v roce 1974 v Brně se bohužel neuskutečnila, nikoli však, že by ÚV ČSSZ nevyvinul dostatek iniciativy a úsilí. A tak k této schůzce došlo nyní během tohoto našeho sjezdu.

Styky českých a slovenských geografů a obou geografických společností byly vždy srdečné, úzké a přátelské a projevují se spoluprací, která se stále více prohlubuje, a to zejména při řešení zlepšení stavu školské geografie, v čemž oba výbory došly plně shody názorů a v řadě případů postupovaly společně. Obě společnosti jsou vzájemně o své činnosti informovány, a to jak prostřednictvím slovenských členů výboru ÚV ČSSZ, tak i prostřednictvím výměny obou výborů a zpráv o činnosti. Přesto zůstávají ještě otevřeny možnosti další spolupráce jako rozšíření výměny přednáškové činnosti, pořádání společných seminářů, sympozií a konferencí a i celostátních sjezdů geografů, které by mnohdy znamenaly šetření sil i finančních prostředků. Vzájemné spolupráci by velmi prospěly chystané úpravy organizačního řádu, které by vyřešily všechny otázky vzájemných vztahů obou společností.

Velmi vážné úkoly postavilo před náš výbor usnesení o rozpracování filozofických a teoretických otázek marxistické geografie. Tento úkol měl přispívat k formování vědeckého světového názoru. V usneseních sjezdů to bylo poprvé, co tento úkol byl zvláště vyčleněn a zdůrazněn, a to vzhledem k jeho neobyčejnému významu pro komunistickou výchovu mládeže a vzhledem k tomu, aby marxistická filozofie pronikla do všech odvětví geografie v teorii i praxi. Proto byl položen zvláštní důraz na potřebu zformulovat koncepci Sborníku ČSSZ tak, aby plnil tyto úkoly jak z hlediska rozvoje teorie geografické vědy, její koncepce, společenské angažovanosti a popularizace.

Zde je zase třeba rozlišovat úkoly, které může plnit sama Společnost a úkoly spočívající v ovlivňování geografické veřejnosti.

Posoudit splnění tohoto úkolu je těžké, protože na první pohled jde o úkol dlouhodobý a mnohdy i vybočující z možností a rámce úkolů Společnosti a je obtížné vzhledem k tomu, že nebyly formulovány také jeho krátkodobé etapy. Vyčlenění této činnosti jako samostatného úkolu a jeho spojení s popularizačním úsekem, což je obsah jednak usnesení d), ale také i) a j), mělo zdůraznit závažnost této činnosti a všestrannou její popularizaci. Slabší stránkou tohoto vyčlenění a spojení s resortem popularizace je možnost nesprávného výkladu, totiž, že tato činnost se týká jen jistého užšího okruhu lidí a že se ostatních členů Společnosti netýká. Tak ovšem usnesení chápáno od počátku nebylo a také s. Skokan, pověřený řízením této činnosti vypracoval návrh usnesení přijatý ÚV ČSSZ, které obsahovalo vedle krátkodobých úkolů i úkoly dlouhodobé.

Usnesení a úkoly byly rozmnoženy a zaslány pobočkám společnosti k dalšímu rozpracování a také geografickým institucím k možnému použití. Je možno říci, že ideologická činnost v takovém rozsahu a s takovým důrazem byla ve společnosti prováděna poprvé a našlo se pro ni pochopení ve všech pobočkách, které uvedené úkoly rozpracovaly a uvedly v činnost. Jak ÚV ČSSZ tak i pobočky plnily vesměs úkoly krátkodobé, a to většinou ve formě akcí k různým výročím, jako únorové vítězství pracujícího lidu (VŘSR, osvobození ČSSR atd.). Projevil se i větší zájem o ideologickou práci na některých geografických pracovištích, na nichž byly uspořádány ideologické semináře či konference, jichž se zúčastnili i geografové z jiných pracovišť. Nelze tu všechny vyjmenovat, zmíníme se alespoň o některých. Tak brněnská geografická pracoviště s pobočkou ČSSZ v rámci oslavy Vítězného února v r. 1973 uspořádaly přednášku o poúnorovém vývoji marxistické geografie, brněnská pobočka ČSSZ s KPÚ v Brně v r. 1973 Seminář o životním prostředí s nástinem uplatnění této problematiky na školách, západočeská pobočka v témže roce se věnovala světonázorové výuce v zeměpisu na 2. sjezdu zeměpisců západočeského kraje rovněž v roce 1973, olomoucké geografické katedry v roce 1974 ideologický seminář, katedra geografie brněnské přírodovědecké fakulty v roce 1974 ideologický seminář k dílu Bedřicha Engelse „Dialektika přírody“ a v roce 1975 s celostátní účastí geografickou sekci ideologicko-metodologickou konferenci přírodovědecké fakulty UJEP. Objevily se také články s ideologickou a teoretickou problematikou a závažné teoretické práce doc. Demka „Teoretická geografie: principy a problémy“ a „Systémová teorie a studium krajiny“. Vyvrcholením této činnosti je v podstatě jednání tohoto sjezdu, která byla publikována ve sjezdových sbornících a která ještě budou publikována v posjezdovém sborníku.

V souhlase s aktuálními otázkami rozvoje geografie a s uplatňováním ideových, politicko-výchovných a politických aspektů byla vypracována dlouhodobá koncepce Sborníku ČSSZ, která jak se domníváme, může být účinným nástrojem ke zkvalitnění práce redakční rady. Podle této koncepce má vedle jiného být zdůrazněn podíl problematiky didaktiky geografie a školské geografie ve všech rubrikách Sborníku. Byla jmenována nová redakční rada v takovém složení, aby bylo plnění vytyčených úkolů co nejlépe zajištěno. Komise ustavená výborem ad hoc zhodnotila plnění koncepce Sborníku a podala návrhy pro další rozvíjení této koncepce; její závěry schválené ÚV ČSSZ jsou pro novou redakční radu závazné. Jednou ze zásad se stalo, že pro každý další rok budou vypracovávány rámcové tematické plány. To že vedoucí redaktor byl současně členem ÚV ČSSZ umožňovalo dobrý kontakt Sborníku s výborem a průběžnou kontrolu práce redakční rady. Možno konstatovat, že nová redakční rada plní podle plánu své úkoly dobře a že obsah Sborníku i jeho úroveň doznaly výrazného zlepšení. Jistá potíž je s příspěvky do tohoto časopisu. Ta nespočívá snad v nedostatku počtu článků atp., z nichž mnohé vzhledem ke zmenšenému rozsahu počtu stran je někdy nutno přesouvat od čísla k číslu, jako spíše v tom, že obsahově a ideově vždy nespĺňují progresivní tendence, které ÚV ČSSZ a redakční rada sleduje.

V ideologické práci byl stanoven specifický aspekt její činnosti — komunistická výchova mládeže. Výbor se touto otázkou zabýval několikrát a spojil ji v duchu zásad výchovy kádrů jak byla formulována stranickými orgány s přípravou budoucích funkcionářů Společnosti. Vyšel z myšlenky bývalých Akademických odborů ČSSZ a ustavil komisi pro vypracování zásad a jednacního řádu Studentských odborů ČSSZ, které by byly organizovány ve vysokoškolských střediscích poboček. Komisi připravené jednacní řady byly výborem schváleny a dány k dispozici pobočkám. Je v nich zdůrazněna úzká spolupráce poboček s organizacemi

SSM na fakultách, avšak rozsáhlejší využití této myšlenky je brzděno tím, že na rozdíl od jiných Společností jako je např. meteorologická, antropologická atd. je, že studenti se nemohou podle dosavadního organizačního řádu CSSZ stát v žádné formě členy naší Společnosti. Nápravu může přinést nový organizační řád, který se již v ČSAV dlouho připravuje. ÚV ČSSZ má připraven odstavec pro tento nový řád, který pamatuje na studentské členství ve Společnosti.

I když nejsou všechny formální podmínky splněny, začaly studentské odbory v některých pobočkách jako v jihomoravské, západočeské a severočeské pracovat a jsou spolupřáteli různých akcí na fakultách (přednáškové činnosti a exkurzí v Plzni, spolupřátelství seminářů o životním prostředí v Brně atd.).

Podporou aktivní činnosti studentů geografie na fakultách by bylo, kdyby pobočky věnovaly pozornost studentským vědeckým konferencím, tak jak to činí VTS, která uděluje diplomy a věcné odměny těm studentským pracím, které mají význam pro praxi. Takový diplom byl udělen na PF UJEP i geografické práci v celofakultní soutěži studentských prací. Pokud jde o diplomy, není to problém, otázka věcných odměn by se musela vyřešit. Také by měl být stimulován zájem o studentskou vědeckou fotografii a další podobné progresivní metody studia a prezentace výsledků geografovy práce.

V návaznosti na tuto ideologickou a teoretickometodologickou problematiku se zmíním o propagační činnosti a popularizaci geografie, neboť byla v práci výboru spojena s prvně jmenovanou do jediného resortu. Propagační a popularizační činnost je součástí několika obsahově širších usnesení českobudějovického sjezdu a to d), f) a j). Propagace a popularizace geografie ve veřejných sdělovacích prostředcích je stále málo uspokojivá a jen málo členů Společnosti se na ní pravidelněji nebo občas podílí. Významně a pravidelně se propagací geografie pěstí s. doc. Skokana zabývá časopis Lidé a země, který rediguje, a to zejména v rubrice „Z geografických pracovišť“. Dovolte mi, abych mu zde za tuto činnost jménem našeho výboru projevil dík a uznání. V ostatních sdělovacích prostředcích, zejména v denním tisku se příspěvky o přínosu geografů objevují sporadicky, více ještě v brněnském rozhlasu a televizi (díky redaktoru Lvu Vašíčkovi, který sám vystudoval geografii) a v plzeňském rozhlasu. Příčiny toho jsou hlubší a obráží zejména současný stav geografie v její společenskovední oblasti a také ve všestranném a značném vytížení geografů s vyšší kvalifikací a jejich poměrně malým počtem vzhledem k jiným oborům. Rozsáhlejší popularizační a propagační akci učinil zásluhou doc. Mištery přípravný výbor sjezdu při plzeňské pobočce uspořádáním tiskové konference k plzeňskému 13. sjezdu, která splnila dobře svůj úkol.

Také do oblasti propagace a popularizace geografie velmi účinně zasáhlo již zmíněné usnesení ÚV ČSSZ o koncepci ideologické a popularizační práce z prosince 1972 a materiál k plánu této práce z října roku 1973. První dokument je pokusem o formulaci základních úkolů československé geografie na úseku ideologické práce a konkrétních námětů, zejména pro popularizační činnosti poboček. Druhý reaguje především na problematiku mladé generace a zabývá se možnostmi aktualizace plánů práce. Tyto materiály ovlivnily významně plány práce poboček a splnily svůj úkol, jejich využití není však vyčerpáno pro jejich dlouhodobou platnost a dopad a pobočky by z nich měly i nadále vycházet; bude je třeba doplnit v aktuální problematice, zejména v souvislosti s problematikou vědeckotechnické revoluce a s otázkami životního prostředí. Pro propagační a popularizační činnost se jeví potřebné v ÚV ČSSZ v dostatečném předstihu připravovat pro každý další rok vzorové plány této činnosti a tak stimulovat a usměrňovat práci poboček. Bude však zapotřebí jako jeden z nejzávažnějších úkolů

ÚV ČSSZ v příštím funkčním období zpracovat rámcovou dlouhodobou prognózu rozvoje geografie a jejího kádrového zabezpečení. Touto problematikou pro následující pětiletku se již vážně začala zabývat stranická skupina KSC při ÚV ČSSZ. Opatření, která z těchto jednání vyplývají, jsou nutným základem a nezbytnou podmínkou báze, na níž se může naše geografie rozvíjet.

S usnesením e) souvisí úzce usnesení f) a g). Možno s odpovědností konstatovat, že otázce postavení zeměpisu v učebních plánech a osnovách našich škol a v zajištění účinného systému vyučování a rozvíjení schopnosti žáků věnoval ÚV ČSSZ a jeho školská komise velmi mnoho pozornosti, času, a práce, a to zejména od podzimu roku 1973, kdy převážná část jednání předsednictev a plén byla věnována této činnosti. Vedoucí funkcionáři výboru a odborníci v oblasti školské geografie pracovali kromě toho v komisích stanovených pro tyto účely ad hoc, v delegaci, která vedla jednání s příslušnými orgány z pověření vypracovávali rezoluce, memoranda a další podklady pro úspěšné plnění tohoto úkolu. Zmínění členové výboru věnovali této problematice, často při plnění velkého množství jiných velkých a závažných, časově náročných úkolů na pracovištích, převážnou část času. Této problematice byly věnovány referáty v programu konference při oslavách 80. výročí založení naší Společnosti, v seminářích pořádaných pobočkami a jejich vyvrcholení bylo zde na tomto sjezdu. Delegace ÚV ČSSZ doplněná zástupcem SGS navštívila v květnu 1974 na MŠ ČSR námětky ministra školství, informovala je o situaci a předložila jim náměty na možnosti a způsoby řešení v memorandu zveřejněném také v materiálech tohoto sjezdu. Obdobná delegace SGS doplněná o české zástupce ÚV ČSSZ navštívila MŠ SSR a předala náměstkyni ministra školství slovenskou verzi téhož memoranda. V této problematice byla nastolena a existuje úzká spolupráce obou Společností. Tato a další jednání na MŠ ČSR a SSR přinesla přes velké úsilí a mnoho vynaloženého času jen menší dílčí výsledky, významnější pouze v jednáních předmetové komise pro zeměpis na gymnáziích, zatímco osnovy zeměpisu pro ZDŠ předložené příslušnou předmetovou komisí jsou nevyhovující. Proto ÚV ČSSZ ustavil komisi ad hoc pro vypracování osnov pro gymnázia a pro ZDŠ. Náměty pro osnovy gymnázií byly příslušnou předmetovou komisí přijaty a začleněny a vývoj zpracování osnov v ní postupuje úspěšně. Jednání týkající se předmetové komise pro osnovy ZDŠ nebyla úspěšná. Nárh osnov pro ZDŠ vypracovaný příslušnou komisí ÚV ČSSZ je publikován ve Sborníku sjezdu a byl předán MŠ ČSR. Další jednání o tomto problému během první poloviny tohoto roku přes snahu ÚV ČSSZ ustrnula a budou hlavním programem činnosti ÚV ČSSZ, který vzejde z voleb na tomto Valném shromáždění. S radostí jsme přijali příslib náměstka ministra školství v odpoledním zasedání prvního sjezdového dne s prof. Cipra, který je, doufáme, nástupem k uspokojivému řešení této otázky. Také usnesení o orientaci práce Společnosti na zajištění modernizace vyučování zeměpisu, jeho přiblížení úrovni vědecké geografie a navázání spolupráce s příslušnými institucemi bylo plněno. Toto usnesení je přímo či nepřímou součástí usnesení e) nebo lépe řečeno jedním ze základních specifických úkolů tohoto usnesení. Základního úkolu v tomto směru se výbor za daných podmínek zhostil, ovšem tak, že pověření členové výboru zpracovali téze, které jsou obsaženy v cirkuláři sjezdu a ve Sborníku sjezdu, že komise ad hoc zpracovala návrhy osnov a že delegace výboru jednaly s příslušnými organizacemi. Možno říci, že naše didaktika v tomto směru je předstížena rychlým vývojem moderní školské geografie a že právě cesta ke zlepšení vede přes koncentraci sil, v seskupení didaktiků geografie z jednotlivých fakult, z kabinetů KPÚ a dalších zájemců o didaktiku a školskou geografii do práce odborné skupiny didaktiky geografie a škol-

ské geografie, v níž by se mohli také opírat o radu a pomoc geografů, pracujících ve vědě a praxi. Také v problematice usnesení g) navazující na předcházející usnesení d), e) a f) učinil výbor příslušné kroky. Jedna z potíží je, že ÚV ČSSZ může jednat a doporučovat a nikoli přikazovat a že naše návrhy a náměty, jaké autorské kolektivy a jak orientované publikace bychom si představovali, nejsou a nebudou vždy a všude přijímány s nadšením. Druhá z potíží je právě pracovní přetížení potenciálních autorů, u nichž často proti jejich snaze a vůli dochází k značné kumulaci náročných funkcí. Usnesení samo bylo formulováno široce a obecně a má dlouhodobou platnost. Výbor za daných možností učinil vše pro řešení této otázky a je na novém výboru, aby v této, zejména pro rozvoj našeho školství závažné činnosti pokračoval. V zájmu úspěšného plnění a kontrolovatelnosti bude zapotřebí vypracovat ve spolupráci se SGS a zástupci vys. škol pro geografii centrální plán soustavy moderních učebnic geografie a geografických disciplín pro celý systém škol a na základě něho jednat s potenciálními autory a vydavateli. Formulace usnesení h) je zase tak obecná a široká, že je těžké posoudit, jak toto usnesení bylo splněno. Všechny pobočky spolupracovaly s KPÚ, výjimečně i s OPS různými formami spolupráce od pomoci přednáškami v kursech pořádaných KPÚ až po semináře a konference na aktuální geografické otázky; v tomto směru byly ovšem více aktivní jen některé pobočky a plnění tohoto úkolu bylo zcela závislé na aktivitě a akceschopnosti poboček. Ze strany ÚV ČSSZ bylo vzhledem k důležitějším akcím, které plně zaměstnávaly výbor sledování plnění tohoto usnesení ponecháváno stranou. Rovněž se nepodařilo prosadit, aby akce pořádané Společností byly školskými orgány považovány za součást dalšího vzdělávání učitelů. Se značnými obtížemi se někdy setkávalo i uvolňování školských pracovníků na výborové schůze.

Usnesení i) působit při zajišťování edice vlastivědných map, aby jimi v nejbližší době bylo pokryto co největší území ČSR bylo nereálné a platonické, protože nebylo ani v silách ÚV ČSSZ, aby toto působení zajistilo a pak působení je jen jedna stránka věci a možnosti edičních podniků je stránka druhá.

Při této příležitosti bych rád poukázal právě na to, aby přípravě usnesení, jejich formulací a přijímání byla věnována zvýšená pozornost, a aby byla navrhována jen usnesení, která by bylo jejich plnění obtížné, byla za daných podmínek splnitelná a jejich plnění kontrolovatelné. To znamená, že by i kandidáti nového výboru jim měli věnovat pozornost a spolupracovat na jejich zpřesnění. Situace je totiž taková, že plénum Valného shromáždění usnesení odhlasuje, ale plnit ho musí a odpovídá za něj ÚV ČSSZ, namnoze dokonce jen několik jeho vedoucích funkcionářů.

Minulý sjezd určil usnesení uspořádat 13. sjezd ČSSZ v Plzni. Ústřední výbor se touto nejzávažnější akcí činnosti Společnosti zabýval pravidelně a intenzivně. Projednal návrhy koncepce a organizace sjezdu, účast geografů ze socialistických států a další otázky a pověřil západočeskou pobočku ČSSZ organizací tohoto sjezdu a prvního místopředsedu ÚV ČSSZ s. doc. Mišteru jako předsedu přípravného výboru. S. doc. Mištera informoval výbor pravidelně o postupu přípravných prací, které řídil iniciativně a energicky, s jemu vlastním entuziasmem a všestrannou obětavostí. Úspěšná organizace a úspěšné výsledky tohoto sjezdu je třeba především přičítat dobré a obětavé práci přípravného výboru plzeňských geografů. Dovolet mi, abych jménem ÚV ČSSZ, jménem našeho Valného shromáždění i jménem všech účastníků sjezdu přípravnému výboru a zejména jeho předsedovi s. doc. Mišterovi k tomuto úspěchu blahopřál, jejich práci ocenil jako vysoce společenskou, významnou a užitečnou a poděkoval jim za všechnu namáhavou práci, kterou obětavě vykonali pro úspěšné uspořádání tohoto sjezdu.

Současně si dovoluji poděkovat Geografickému ústavu ČSAV a porozumění jeho ředitele s. doc. Demka za to, že umožnil vydání sjezdových sborníků.

Vedle plnění těchto usnesení si výbor vzal za úkol uvést do aktivní činnosti odborné skupiny. Ačkoli se touto otázkou velmi podrobně zabýval a pověřil vedením této problematiky odpovědného člena výboru s. doc. Krále, nepodařilo se těmto 7 skupin uvést do takové činnosti, jak bylo v plánu, tj., aby se staly jádrem progresu těchto disciplín. Dovolte mi, abych váženě valné shromáždění seznámil stručně se stavem odborných skupin (dále jen OS):

1. *OS pro historickou geografii a dějiny zeměpisu* vznikla sloučením původně dvou samostatných skupin, jejichž vedením byli pověřeni dr. O. Pokorný, CSc. a dr. J. Kolář. Po odchodu obou vedoucích do důchodu (1973) převzal jejich vedení dr. J. V. Horák z Ústavu čs. a světových dějin ČSAV. Práce skupiny se v prvních letech soustřeďovala na přípravu hesel z těchto oborů pro Geografický terminologický slovník, dále pořádala přednáškové akce při různých příležitostech geografických výročí. V posledním období upozornil vedoucí skupiny dr. Horák na skutečnost, že činnost skupiny se dubluje s prací Komise pro historickou geografii při kolegiu historie ČSAV, jejímiž členy jsou i geografové a kartografové z naší Společnosti. Vzhledem k tomu, že geografů, kteří se zabývají problematikou historicko-geografickou, je podstatně méně než historiků s tímže zaměřením, nevidí dr. Horák činnost naší OS jako reálnou a dává návrh na zrušení skupiny, resp. větší zastoupení geografů v příslušné Komisi historiků. Jako důvod uvádí, že jeho nadřízený, ředitel Ústavu čs. a svět. dějin člen koresp. Purš má zájem na činnosti uvedené Komise při kolegiu dějin ČSAV a nedovolí tříštění sil.

2. *OS pro kartografii*. Pro dlouhodobé onemocnění dezignovaného vedoucího dr. I. Čáslavky zahájila tato skupina svou činnost teprve koncem r. 1974 pod vedením dr. L. Muchy, CSc. z PřF UK v Praze. Za toto krátké období skupina uspořádala dvě odborné přednášky, které byly početně navštíveny. Protože v okruhu pražské pobočky Společnosti je celá řada kartografických pracovišť, která projeví o činnost OS zájem (ČUGaK, n. p. Kartografie, katedry na PřF UK a na stavební fakultě ČVUT), je reálná naděje na další úspěšnou činnost této OS.

3. *OS pro geomorfologii* rovněž se ustavila teprve v r. 1974 při pražské pobočce ČSSZ, vedoucím je dr. V. Příbyl, CSc. z PřF UK. Skupina uspořádala zatím dvě přednášky a na její činnosti se podílejí pracovníci v oboru geomorfologie a kvartérní geologie z ústavu GÚ ČSAV, Ústř. ústavu geologického a PřF UK. Pro posílení činnosti skupiny by bylo třeba navázat kontakty s příslušnými pracovníky mimopražských ústavů, především GÚ ČSAV v Brně a na jiných přírodovědeckých a pedagogických fakultách. Vzhledem k tomu, že v oboru geomorfologie se řeší v ČSR celá řada dílčích úkolů ve státním plánu výzkumu, bylo by velmi nutné diskusemi, pracovními poradami i oponenturami docílit lepší vzájemné informovanosti a koordinace v zaměření práce.

4. *OS pro geografickou terminologii* pracovala pod vedením prof. dr. V. Häuflera, CSc., z PřF UK. V uplynulém období se skupina soustřeďovala na přípravu a postup prací edice Geografického terminologického slovníku a scházela se na poradě oborových koordinátorů. Příprava slovníku je nyní v závěrečném stádiu, tj. hesláře některých oborů jsou již v recenzním řízení, v jiných oborech se dosud dokončuje zpracování hesel. S ukončením prací a odevzdáním rukopisů do výroby se počítá ještě v r. 1976. Proto bude třeba uvážit další zaměření práce OS, zda se má tato komise stát stálým orgánem pro otázky geografické terminologie, či zda činnost komise skončí vydáním Slovníku.

5. *OS pro ekonomickou geografii* vede prof. dr. M. Blažek, CSc., z GÚ ČSAV v Brně. OS se zabývala v prvních letech především problematikou ekonomicko-geografické regionalizace ČSR, kterou řešila na pracovních schůzkách, oponenturách a uspořádala na toto téma několik přednášek v pobočkách v Brně a v Praze. Byly uspořádány přednášky s touto tematikou též pro KPÚ v Brně. Je třeba kriticky uvést, že veřejná přednášková činnost této skupiny je v posledním období minimální. Vedoucí OS uvádí, že pobočky Společnosti neprojevíly zájem o konání přednášek s nabízenou problematikou. Domnívám se, že činnosti OS by prospělo i navázání kontaktů s plánovacími orgány a jinými institucemi, které se zabývají ekonomicko-geografickou problematikou, aby byla širší základna k diskusím a jiným akcím. Ve skupině je třeba zapojit do práce větší počet našich ekonomogeografů a rozvíjet činnost s pestřejší tematikou (např. geografie turismu a rekreace, řešení problematiky životního prostředí z hlediska ekon. geografie apod.).

6. *OS pro školskou geografii* vede doc. dr. J. Mačyček, CSc., PŘF PU Olomouc. Práce této odborné skupiny je bohužel zaměňována a směřována s činností komise pro školskou geografii při ÚV ČSSZ, jejímž předsedou je rovněž doc. Mačyček. Je třeba, aby komise a odborná skupina pracovaly odděleně, protože každá má jiné úkoly a poslání. Bylo by také účelné, aby vedení obou zařízení Společnosti nebyla slučována v jedné osobě.

7. *OS pro ekologii krajiny, životní prostředí a ochranu přírody* vede dr. S. Horník, CSc. z ped. fakulty v Brně. Tato OS vznikla v r. 1973 reorganizací z původní OS pro biogeografii, kterou vedl dr. J. Raušer, CSc. Ve smyslu názvu OS rozšířila svou činnost na otázky životního prostředí a ochrany přírody. Podle podávaných hlášení byla činnost této skupiny zřejmě neaktivnější z OS a projevovala se především přednáškami, semináři, exkurzemi i řešením dílčích otázek biogeografického výzkumu. Tato činnost se rozvíjí ve spolupráci s GÚ ČSAV, s Krajským pedagogickým ústavem v Brně a jeho prostřednictvím se zájmovými kroužky a učiteli příslušných ZDŠ a gymnázií. Dále byla navázána spolupráce i s orgány ochrany přírody a s pobočkami Tisu. Je třeba konstatovat, že OS pro životní prostředí zatím jako jediná provádí činnost exkurzní s odbornou náplní a četné akce na školách 1. a 2. cyklu v jihomoravském kraji. Domnívám se, že tato skupina má dobré předpoklady pro další činnost, nevyužité rezervy jsou dosud v oddělení RVHP pro otázky životního prostředí (GÚ ČSAV, vedoucí ing. Voráček).

K celkovému hodnocení OS Společnosti je třeba říci, že jejich činnost dosud není uspokojivá, aby mohla reprezentovat Společnost před geografickou veřejností. Příčiny jsou obecně známé, je to jednak pracovní a funkční zatížení vedoucích OS, jednak i malý zájem ostatních členů společnosti o spolupráci o navštěvování pořádaných akcí. Je i zřejmé, že jen malý zlomek členů Společnosti má tematicky vyhraněný zájem o některý z oborů OS. Na druhé straně by se právě OS pro školskou geografii měla zabývat při své činnosti podchyčením širokého okruhu učitelů geografie na různých stupních škol. Domnívám se, že ÚV ČSSZ by neměl váhat se zrušením skupin, které činnost nevyvíjejí a soustředit se na podporu těch OS, které při své práci nacházejí odezvu mezi geografy.

Domnívám se, že v problematice odborných skupin je třeba učinit některá opatření jako zredukovat jejich počet a upevnit a prohloubit práci zejména těch skupin, případně zřítit nové skupiny v těch oblastech geografie, které zaznamenávají progresivní rozvoj, jsou nebo stávají se nosnými disciplínami a mají značný teoretický nebo společenský význam, či je třeba je podporovat v soutěži s pří-

buznými disciplínami jiných vědních oborů. Vedení těchto skupin je třeba zajistit co nejfundovanějšími odborníky. Předpokladem pro jejich úspěšnou práci jsou ovšem také přiměřené finanční prostředky; takové ani letošní rozpočet neposkytoval. Práce člena výboru pověřeného řízením práce odborných skupin by měla být výběrem důsledněji sledována a geografická veřejnost by měla být o jejich práci nejméně jednou ročně ve Sborníku ČSSZ informována a poznatky z práce skupin by měly být zobecnovány. Samozřejmě, že podmínkou práce skupin je také dostatečný počet členů skupin. Až dosud se do nich přihlásilo poměrně málo zájemců. Proto využíváme této příležitosti sjezdu k výzvě všemu členstvu k účasti na práci odborných skupin.

Druhý velký okruh činnosti Společnosti je Geografický terminologický slovník. Práce na něm řídí (8.) *odborná skupina pro geografickou terminologii* pod vedením s. prof. Häuflera. Byl sestaven rozsáhlý kolektiv oddílových redaktorů a autorů a péči ÚV ČSSZ, který činnosti skupiny věnoval značnou pozornost, bylo dosaženo takového složení, které zaručuje po odborné a ideově politické stránce úspěšné dokončení práce a splnění cílů slovníku. Práce na slovníku se setkávaly s řadou potíží, které spočívaly v častých změnách složení autorského kolektivu, jednak pro neplnění závazků autorů, jednak proto, že autoři neobdrželi souhlas zaměstnavatele. Prof. Häufler zajistil odložení odevzdání celého rukopisu na konec března 1973 a po nesplnění tohoto termínu na konec září tohoto roku. Podle zprávy prof. Häuflera je k 15. červnu 1975 soustředěno v nakladatelství ČSAV 6500 hesel, neboli asi 65 % z celkově předpokládaného počtu. Nedostatky jsou v oddílu klimatologie, v němž někteří autoři nepřislíbili vyhovující termíny dodání rukopisů, časové prodlení je v oddílu hydrogeografie, historické geografie a dějin geografie a kartografie pro neplnění smluvních termínů odevzdání rukopisů. Bylo by třeba, aby vedení slovníku vyhledalo autory, kteří nejsou časově zaneprázdnění a mohou hesla do stanoveného termínu odevzdání rukopisu nakladatelství odevzdat. Jisté obtíže se splněním tohoto úkolu spočívají také v tom, že řada pracovníků dokončuje výzkumné úkoly této pětiletky a pracuje na jiném závažném úkolu, na psaní geografických hesel Československé encyklopedie připravované Encyklopedickým ústavem ČSAV. Tento úkol není sice zařazen do úkolů ČSSZ, bylo by však zapotřebí, aby naši geografové našli pro něj pochopení a pomohli splnit také tento úkol.

ÚV ČSSZ se také častěji zabýval otázkami konání exkurzí a expedic, domácích i zahraničních a s. dr. Nekovář v této věci vyvinul nemalé úsilí, aby splnil přání vyslovovaná v tomto smyslu často i na Valných shromážděních naší Společnosti. Uskutečnění těchto exkurzí však ztroskotává nejen na obtížích při jejich organizaci, nýbrž, a to především, na nepatrném zájmu členů naší Společnosti, který plyne patrně z toho, že individuální soukromé cesty do socialistických států jsou poměrně snadno realizovatelné.

ÚV ČSSZ se častěji zabýval i otázkou spolupráce se Socialistickou akademií, která se až dosud šířeji neprojevila až na to, že někteří členové naší Společnosti jsou lektory této instituce, a spoluprací s VTS, která je rovněž ojedinelá a byla např. při pořádání sympozia k 150. narozeninám prof. Kořistky. Smlouvou byla navázána spolupráce s Čs. orientalistickou společností při ČSAV a s Vlastivědným muzeem v Olomouci. Při pořádání některých akcí spolupracují pobočky příležitostně s pobočkami jiných Společností jako s meteorologickou, bioklimatologickou, demografickou atp.

Pravidelně spolupracuje ČSSZ prostřednictvím svých poboček s Kabinety zeměpisu KPÚ zejména přednáškami a pořádáním seminářů této instituce, na nichž

se podílí členové naší Společnosti. Chtěl bych zde vyzvednout spolupráci ÚV ČSSZ na akci Kabinetu zeměpisu KPÚ v Brně vedeného s. Věrou Kubíčkovou — na uspořádání krajské zeměpisné olympiády mládeže, jejíž výsledky jsou oceňovány diplomy, jejichž význam je zdůrazněn podpisy předsedy ČSSZ a ředitele GÚ ČSAV. Kabinet zeměpisu KPÚ v Brně spolu s ÚV ČSSZ podal také MŠ ČSR návrh na pořádání Geografických olympiád v rámci ČSR.

ÚV ČSSZ se častěji zabýval i otázkami zahraničních styků Společnosti, které byly po dvě desetky let na poměrně nízké úrovni a omezovaly se na výměnu publikací a na občanskou účast zástupců naší Společnosti na sjezdech či jiných akcích zahraničních společností, pokud tito delegáti našli úhradu na zahraniční cestu na svém pracovišti. To je bohužel praxe, která naší Společnosti nedovoluje větší rozšíření těchto styků. Zájem o spolupráci s jinými Společnostmi u nás je a jak víme je i ze stran Společností socialistických států, a to jak vzájemné spolupráce, tak i bileterálních styků. Nový výbor bude mít závažný a ne právě snadný úkol, nikoliv navázání těchto styků. jako spíše v tom přesvědčit orgány akademie o potřebě jejich všestranného zajištění.

ÚV ČSSZ jevil po celé období snahu vzbudit větší zájem členů Společnosti o její činnost a o ochotu členů Společnosti pracovat ve funkcích ve výborech poboček i ÚV ČSSZ, v odborných skupinách atd. Jako jednu z cest oživení zájmu spatřuje výbor v oceňování vědecké a společenské činnosti našich geografů vůbec a funkcionářů ÚV ČSSZ a jeho poboček. Děje se tak ve Sborníku ČSSZ k životním jubileím významnějších geografů, pozdravnými adresami významným geografům k životním jubileím i k jejich jmenování docenty či profesory atd., udělením diplomů a uznání nově zavedeným čestným „zlatým“ odznakem i neivnější formou — čestným členstvím. Je s podivem, že předcházející výbory využívaly tak málo těchto možností, a to i pro zahraniční geografv. Tak např. poslední zahraniční čestný člen Společnosti byl jmenován v roce 1935. ÚV ČSSZ ve snaze překlenout tento nedostatek při příležitosti 30. výročí osvobození naší republiky sovětskou armádou udělí zde na tomto valném shromáždění či na pobočkách diplomy a čestné zlaté odznaky řadě geografů a předloží valnému shromáždění ke schválení návrh čestného členství třem slovenským, sedmi českým a pěti zahraničním geografům.

V zájmu podpory rozvoje čs. geografické vědy předložil ÚV ČSSZ Vědeckému kolegiu geologie a geografie ČSAV komplexně zpracovaný návrh na zřízení oborové Kořistkovy plakety za geografii a geodézii při ČSAV. Tento návrh je nyní v projednávání v prezidiu ČSAV.

ÚV ČSSZ ve své činnosti narážel častěji na obtíže vyplývající z organizačního řádu, který v mnohém již nevyhovuje současným potřebám. Proto výbor zřídil komisi ad hoc, která vypracovala návrhy změn organizačního řádu a další doplňky s úmyslem předložit je tomuto valnému shromáždění ke schválení. Mezitím však byl výbor informován, že se v ČSAV připravuje nový návrh vzorového organizačního řádu, do něhož mohou být komisí předložené a výborem schválené změny a doplňky vsunuty.

ÚV ČSSZ věnoval značnou pozornost členské základně a evidenci členů společnosti, která byla v důsledku zejména časté fluktuace sekretárek v ne právě dobrém stavu. Také evidence členských příspěvků tomu odpovídala. Nvní zásluhou a úsilím sekretáře s. prof. Zemana se dostala evidence členů a členských příspěvků na příslušnou úroveň. Omlouváme se všem členům Společnosti, pokud se v jejich evidenci vyskytly nedostatky, ale na druhé straně žádáme naše členy, aby dodržovali příspěvkovou morálku a včas platili své příspěvky. Jinak nadbytečnou korespondencí jako jsou upomínky, vysvětlivky atd. zbytečně roste naše

administrativa, jíž by bylo možno účelněji využít pro hlavní úkoly Společnosti.

V současné době má ČSSZ 947 členů, z toho 624 mužů a 323 žen. Z celkového počtu členů je 744 profesí geografů, 203 je negeografů, většinou odborníků z příbuzných geografických disciplín. Z celkového počtu členů je 49 univ. profesorů a docentů a 65 odborných asistentů (114), 98 vědeckých a odborných asistentů, tedy 212 členů zabývajících se vědeckou problematikou. 383 učitelů zeměpisu ZDŠ a 207 středoškolských profesorů zeměpisu, tedy celkem 590 členů zabývajících se školskou geografii a 145 jiných pracovníků. V uplynulém období byl do Společnosti přijat značný počet nových členů vesměs mladšího věku, který vyrovnal úbytek členů, který nastal úmrtím nebo vystoupením některých starších členů po odchodu do důchodu.

Dovolte mi, abych při této příležitosti vzpomněl těch, kteří navždy opustili naše řady:

1. JUDr. Josef Kroupa, Praha, 1972 — pob. Praha
2. Ing. Vladimír Kröhn, zakládající člen pob. Praha, 1972
3. RNDr. Jan Luner, Olomouc, 1972 — pob. Brno
4. František Mendlík, České Budějovice, 1972 — pob. České Budějovice
5. RNDr. Josef Moucha, CSc., Praha 1972 — pob. Praha
6. Adolf Pauč, Havlíčkův Brod, 1972, pob. Praha
7. Jaroslav Pudr, Praha, 1972 — pob. Praha
8. Prof. RNDr. Jan Stejskal, DrSc., Praha, 1972 — pob. Praha
9. Ing. RTDr. Bohumil Šlemr, Roztoky, 1972 — pob. Praha
10. František Flanderka, ředitel ZDŠ, Opava, 1973 — pob. Brno
11. Prof. František Horáček, Praha, 1973 — pob. Praha
12. Dr. ing. Jan Soukal, Brno, 1973 — pob. Brno
13. Doc. RNDr. Otakar Šlampa, CSc., Brno, 1973 — pob. Brno
14. Prof. Klement Urban, čestný člen ČSSZ, Praha, 1973 — pob. Praha
15. Univ. prof. PhDr., RNDr., DrSc., člen korespondent ČSAV František Vitásek, Brno, 1973 — pob. Brno
16. Ing. dr. Ladislav Čepek, DrSc., člen korespondent ČSAV Praha, 1974 — pob. Praha
17. RNDr. Zdeněk Láznička, CSc., Brno, 1974 — pob. Brno
18. Prof. Milan Martinák, Břeclav, 1974 — pob. Brno
19. PhDr. Josef Novotný, Broumov, 1974 — pob. Praha
20. Univ. prof. RNDr. Karel Kuchař, Praha, 1975 — pob. Praha
21. RNDr. Rudolf Burkhardt, 1975, Brno — pob. Brno
22. Doc. RNDr. Otakar Vrána, Praha, 1975 — pob. Praha

Jsou mezi nimi naši učitelé, spolupracovníci a přátelé, z nichž mnozí obětovali mnoho svého úsilí ve prospěch naší geografie a ČSSZ a zasloužili se o jejich rozvoj. Vzpomínáme jich s vděčností. Prosíme, abyste povstáním uctili jejich dílo a světlou jejich památku!

Členstvo ČSSZ je rozděleno do 7 poboček s krajskou působností. Pražská pobočka s působností pro středočeský kraj má 289 členů (197 mužů a 92 žen), jihomoravská v Brně 196 (137, 59), severomoravská v Olomouci 188 (122, 66), západočeská v Plzni 95 (59, 36), východočeská v Hradci Králové 66 (29, 37), jihočeská v Čes. Budějovicích 58 (35, 23) a severočeská v Ústí n. L. 55 (45, 10).

Pobočky pracují podle plánu a zabývají se většinou přednáškovou činností, některé jako pražská, západočeská a zejména brněnská též pořádáním seminářů a všechny spoluprací s KPÚ a některé i spoluprací s OPS. Obsah, rozsah a kvalita práce poboček závisí do značné míry na místních podmínkách, na tradici, na zázemí pobočky a na opoře poboček o vysokoškolské katedry geografie a Geo-

grafický ústav ČSAV a jeho pracoviště. V tomto směru jsou na tom nejlépe Praha a Brno, i když ani zde nejsou všechny možnosti vyčerpány.

V činnosti poboček bývá jistá nevýhoda, že se na ní v omezené míře mohou podílet členové ze vzdálenějších míst obvodu činnosti pobočky, což se týká zejména učitelů a profesorů zeměpisu škol 1. a 2. cyklu. Proto je významné působení poboček přes KPÚ a OPS a zejména přiblížení činnosti poboček přímo do nejbližší blízkosti práce těchto učitelů a profesorů. To může umožnit i blízký styk poboček s okresními školskými orgány a působit na zlepšování stavu zeměpisu na středních školách. Proto byly u jihomoravské pobočky zřízeny Místní organizace pobočky v Uh. Brodě, Břeclavi a Gottwaldově, které ve svém obvodu rozvíjejí již po řadu let úspěšnou činnost. U severomoravské pobočky byla zřízena MO v Ostravě. Jeví se účelné a potřebné, aby i v ostatních pobočkách byly ve vhodných střediscích zakládány MO. Ty pobočky, které by měly MO, by měly mít zvýšeny i příslušné finanční prostředky, což by znamenalo přerozdělení dosavadních kvót a preferenci poboček s místními organizacemi. Znamená to ovšem současně, aby ČSAV úměrně se zvýšením činnosti Společnosti, celkově zvýšila i její dotace. Tomu tak bohužel není; zatímco činnost Společnosti kvantitativně a kvalitativně vzrůstá, dotace naopak jsou ekonomickými orgány ČSAV snižovány.

V příštím funkčním období bude třeba věnovat více pozornosti řízení poboček a jejich práci a zejména bude třeba důsledněji kontrolovat práci člena výboru touto činností pověřeného. Ukazuje se účelné konat zasedání ÚV ČSSZ postupně v sídlech poboček a na místě se zabývat jejich činností a možnostmi pomoci ÚV ČSSZ.

Dovolil jsem si informovat Vás o nejzávažnější činnosti ÚV ČSSZ v této zprávě, v níž není možno hovořit o všech podrobnostech a o další činnosti spojené s úkoly výboru a jeho členů, o často obtížných a časově náročných jednáních výborových schůzí a schůzí předsednictva. Že práce ÚV ČSSZ a jeho předsednictva byla úspěšná a konkrétní, vděčíme také dobré práci stranické skupiny KSČ při ÚV ČSSZ vedené s. doc. Mišterou, prvním místopředsedou ÚV ČSSZ, jehož výrazný a významný podíl na úspěšné práci ÚV ČSSZ a jejich výsledcích považuji za povinnost zde na tomto shromáždění zvláště ocenit.

Domníváme se, že ÚV ČSSZ za daných podmínek, i přes všechny chyby a nedostatky, které jsou nám známy, nebo nám zde budou v diskusi připomenuty, vykonal díky obětavé práci všech členů výboru a zejména užšího předsednictva, z nichž jmenuji zejména vědeckého tajemníka s. dr. Drápala a hospodáře s. dr. Hoffmana, velký kus dobré práce pro rozvoj ČSSZ a čs. geografie, který byl také na zasedáních vědeckého kolegia geologie a geografie ČSAV při každoročním hodnocení práce Společnosti oceněn.

Dovoluji si požádat Valné shromáždění, aby po zhodnocení naší činnosti a našeho hospodaření udělilo odstupujícímu výboru, který položil základy k novému obsahu i stylu práce Společnosti, a to ve prospěch budování socialismu a komunismu absolutorium. Sám za sebe jako odstupující předseda si dovoluji poděkovat všem členům výboru za jejich dobrou práci, za soudružské prostředí, které pomáhalo řešit i složité otázky a situace a novému předsedovi naší Společnosti přeji, aby s nově zvoleným výborem dokončil to, co se nám v našem funkčním období nezdařilo splnit a aby příštímu sjezdu mohl předložit úspěšné výsledky plnění usnesení, která zde dnes schválíme a která budou nepochybně znamenat další významný krok v rozvoji Společnosti a naší geografické vědy.

*Prof. RNDr. Miloš Nosek, DrSc.,
předseda ČSSZ*